

УДК 658.071.8

ПИПЕНКО І.С., канд. екон. наук,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто теоретичні положення щодо формування потенціалу розвитку підприємства. Основною метою статті є удосконалення процесу формування потенціалу розвитку підприємства, обґрунтування змісту його етапів, а також розробка блок-схеми реалізації цього процесу. Запропонований процес формування потенціалу розвитку підприємства передбачає визначення порядку переходу від поточного до бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства та, на відміну від існуючих, враховує здатність підприємства здійснювати перерозподіл наявних ресурсів і зусиль чи пошук прихованих ресурсів і зусиль шляхом перетворення та (або) внаслідок саморозвитку. Розроблений процес дозволяє здійснити прогнозування змін рівня використання потенціалу розвитку підприємства на обраний період часу. Реалізація такого процесу дає можливість наростити існуючий потенціал, оцінити рівень синергічної взаємодії між елементами проектного потенціалу розвитку та створити новий тип потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал, потенціал розвитку, існуючий потенціал, бажаний потенціал, ресурси, зусилля, елементи, процес, рівень використання, взаємодія.

ПИПЕНКО И.С., канд. экон. наук,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Рассмотрены теоретические положения по формированию потенциала развития предприятия. Основной целью статьи является усовершенствование процесса формирования потенциала развития предприятия, обоснование содержания его этапов, а также разработка блок-схемы реализации этого процесса. Предложенный процесс формирования потенциала развития предприятия предусматривает определение порядка перехода от текущего к желаемому (проектному) состоянию потенциала развития предприятия и, в отличие от существующих, учитывает способность предприятия осуществлять перераспределение имеющихся ресурсов и усилий или поиск скрытых ресурсов и усилий путём их преобразования и (или) вследствие саморазвития. Разработанный процесс позволяет осуществить прогнозирование изменений уровня использования потенциала развития предприятия на выбранный период времени. Реализация такого процесса даст возможность нарастить существующий потенциал, оценить уровень синергического взаимодействия между элементами проектного потенциала развития и создать новый тип потенциала предприятия.

Ключевые слова: потенциал, потенциал развития, существующий потенциал, желаемый потенциал, ресурсы, усилия, элементы, процесс, уровень использования, взаимодействие.

I. PYPENKO, Cand. Sc. (Econ.),
Kharkiv National Automobile and Highway University

PROCESS OF FORMATION OF AN ENTERPRISE DEVELOPMENT POTENTIAL

Abstract. *Theoretical regulations on the formation of an enterprise development potential have been considered. The basic purpose of the article is improvement of the process of an enterprise development potential, the substantiation of the content of its stages, as well as the development of the block diagram of implementation of this process. The proposed process of an enterprise development potential formation provides for the determining the order of transit from current state of potential to the desired (design) state, and, unlike the existing ones, takes into account the ability of an enterprise to redistribute the existing resources and efforts or search for the concealed resources and efforts by means of their conversion and (or) as a result of self-development. The developed process makes possible to accomplish a prognostication of a change in the level of use of an enterprise development potential for a definite period of time. Implementation of this process will allow increasing the existing potential, estimating the level of synergic interaction between the elements of the design potential of development and creating a new type of an enterprise potential.*

Key words: *potential, the potential of development, the existing potential, the desired potential, resources, effort, elements, process, level of use, interaction.*

Постановка проблеми. Найважливішою умовою динамічного розвитку підприємства є забезпечення раціонального використання його потенціалу, тобто внутрішніх ресурсів та зусиль щодо їх оптимального залучення. При цьому, коли підприємство здійснює пошук прихованих ресурсів та зусиль шляхом їх перетворення та (або) внаслідок саморозвитку з урахуванням зовнішніх обмежень, мова йде про потенціал розвитку підприємства.

Здатність підприємства здійснювати пошук прихованих зусиль сфери використання ресурсів відображає його бажаний майбутній (проектний) стан. Для прогнозу такого стану виникає необхідність уточнення послідовності створення, розбудови, втілення потенціалу розвитку підприємства, тобто процесу його формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі з теорії потенціалу [1–15] розглядаються певні аспекти процесу формування потенціалу розвитку підприємства. Так, у більшості робіт [1–12] вчені приділяють увагу формуванню потенціалу підприємства. При цьому схема процесу формування стосується існуючого потенціалу підприємства, відображає його поточний стан. Таку схему подано у вигляді моделі.

Згідно з цією моделлю виділяють три рівні формування потенціалу підприємства – виробничий, господарчий та інституційний. На найнижчому (виробничому) рівні утворюється виробничий потенціал підприємства, який характеризується потенційним обсягом продукції. Він формується як результат використання і взаємодії техніки, технології, персоналу, його здібностей, інформаційно-управлінського забезпечення. Сполучною ланкою між нижчим та вищим рівнями виступає ринковий потенціал (на господарчому рівні), який формується як результат прояву компетенцій виробництва та активності підприємства у задоволенні потреб ринку в певному обсязі продукції в умовах існуючого середовища. Господарчий рівень характеризується потенційним обсягом продажу. На інституційному рівні формується сукупний потенціал підприємства, який характеризується потенційним обсягом прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства; є результатом взаємодії інноваційної, господарської та фінансової діяльності.

Наведений підхід не можна адаптувати стосовно формування потенціалу розвитку з певних причин. По-перше, розроблена модель характеризує існуючий потенціал підприємства, реалізований та нереалізований рівні його використання та не характеризує бажаного рівня (потенціалу розвитку). По-друге, не дозволяє здійснити прогнозування змін рівня використання потенціалу підприємства. По-третє, не враховує ступеня залучення прихованих ресурсів підприємства та зусиль їх використання.

Усуненню деяких недоліків певною мірою сприяє підхід до визначення потенціалу розвитку підприємства, представлений у роботі [6]. Цей підхід передбачає виконання таких видів робіт: групування об'єктів оцінки та діагностики залежно від мети аналізу на кожному рівні оцінки його складових елементів; вибір варіанта стратегії розвитку об'єкта; визначення витрат на реалізацію обраної стратегії розвитку. При цьому в розглянутому підході потенціал розвитку реалізується у вигляді реконструкції, технічного переобладнання або розширення виробництва. Тобто нарощування потенціалу розвитку підприємства відбувається лише у певних організаційних формах. Вони відображають технічний аспект – виробництво як сферу застосування ресурсів.

Перевагою такого підходу є цільове спрямування у визначенні потенціалу розвитку підприємства.

Основними недоліками цього підходу є: по-перше, як сферу використання ресурсів враховано лише виробництво, не розглянуто інших сфер (маркетингу, фінансів і т.д.); по-друге, не враховано здатність підприємства здійснювати пошук/перерозподіл зусиль використання ресурсів.

Найбільш повне відображення досліджуваного питання можна знайти у роботі [15], де автором запропоновано узагальнену схему послідовності оцінювання потенціалу розвитку підприємства. Так, основними етапами процесу оцінювання виступають: встановлення мети розвитку підприємства, внутрішніх та зовнішніх умов його розвитку; встановлення періоду часу, на який визначається потенціал розвитку; формулювання прогнозів щодо зміни параметрів зовнішнього середовища у часі; вибір методу й оцінювання потенціалу розвитку підприємства.

Позитивним у наведеній точці зору є наявність схеми процесу оцінювання потенціалу розвитку, де враховано мету процесу, методи та період оцінювання. Разом з тим, не встановлено критеріїв та показників оцінювання.

Слід зауважити, розглянуту схему можна застосовувати лише частково, оскільки виділені етапи не підкріплені методичним інструментарієм їх реалізації – відсутнє обґрунтування етапів, не встановлено конкретних видів робіт зі змістовною характеристикою.

Загальні недоліки існуючих підходів до формування потенціалу розвитку підприємства такі: по-перше, не обґрунтований зміст робіт, необхідних для створення потенціалу розвитку підприємства, зміни його стану; по-друге, не враховано ступеня залучення прихованих ресурсів підприємства та зусиль їх використання.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на наявність певних наукових розробок, процес формування потенціалу розвитку підприємства вимагає удосконалення. Зокрема виникає потреба у структурному поданні робіт, які відображають зміну потенціалу у часі – перехід від поточного до бажаного стану, виходячи зі здатності підприємства здійснювати пошук прихованих ресурсів та зусиль.

Формулювання цілей статті. Цілями статті є удосконалення процесу формування потенціалу розвитку підприємства, обґрунтування змісту його етапів з урахуванням здатності підприємства до пошуку і залучення прихованих зусиль сфери використання ресурсів, а також розробка блок-схеми реалізації цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні процес формування є ретельним, послідовним та узгодженим порядком виконання певних робіт. У прикладному розумінні процес формування потенціалу розвитку підприємства будемо розглядати як процес перетворення (нарощування) існуючого потенціалу так, щоб властивості кожного з його окремих елементів забезпечували максимальне використання усіх інших елементів, а їх сукупність надавала нової властивості підприємству як цілісному об'єкту в умовах обмежень зовнішнього середовища.

На підставі узагальнення теоретичних основ формування потенціалу підприємства сформулюємо етапи робіт для потенціалу розвитку підприємства (рис. 1).

Так, етап 1-й полягає у визначенні цілей та завдань із формування потенціалу розвитку підприємства.

Створюваний процес завжди повинен бути цілеспрямованим, тобто мати певну ціль розробки.

Цілі з формування потенціалу розвитку підприємства визначають те, чого необхідно досягти в результаті реалізації деяких дій у певних умовах та фіксованому періоді часу.

Етап 2-й передбачає накопичення й упорядкування інформації про стан потенціалу підприємства.

Визначаючи стан потенціалу підприємства, слід врахувати наявні у його розпорядженні на поточний момент часу ресурси та зусилля і приховані – ті ресурси та зусилля, які шляхом перетворення або внаслідок саморозвитку можуть бути використані, однак на поточний момент часу ще не залучені.

При цьому наявні ресурси та зусилля характеризують активну і пасивну частини потенціалу, а приховані – резервну частину. Відповідно активна частина потенціалу на поточний момент часу використовується підприємством – діюча частина сукупного потенціалу; пасивна частина – на поточний момент часу не використовується, однак за певних діючих умов може стати джерелом підвищення сукупного потенціалу.

Рис. 1. Етапи формування потенціалу розвитку підприємства

Залежно від мобілізації та трансформації ресурсів і зусиль у діяльності підприємства виділяють три рівні використання потенціалу підприємства: реалізований (активна частина), нереалізований (пасивна частина) та бажаний (резервна частина). Усі три складають максимально можливий рівень використання потенціалу підприємства, що відповідно приведе до досягнення основної мети розбудови процесу формування потенціалу розвитку підприємства.

На етапі 3-му здійснюється оцінювання стану потенціалу розвитку підприємства. Процес оцінювання характеризується певною послідовністю виконання робіт [14].

Етап 4-й присвячений генеруванню альтернативних варіантів бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства. Можливі варіанти формулюються за результатами пошуку сфери

перерозподілу наявних ресурсів та зусиль, а також пошуку прихованих ресурсів та зусиль.

Із генерованих альтернативних варіантів бажаного стану потенціалу розвитку підприємства обирається один варіант або сполучення кількох (етап 5-й) для вирішення конкретної мети.

Наступний етап передбачає розробку способів втілення обраних варіантів бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства (етап 6-й).

Після цього відбувається перехід до завершального етапу формування – етапу реалізації обраних варіантів бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства (етап 7-й). Реалізація обраних варіантів не є одномоментною дією, а являє собою довготривалий процес вироблення та виконання різних управлінських рішень щодо досягнення та підтримки бажаного рівня потенціалу розвитку підприємства за встановлений період часу. Такий процес характеризується циклічністю, пов'язаною із високим рівнем мінливості навколишнього середовища, як наслідок, появою нових та непередбачуваних обставин. У зв'язку з цим виникає необхідність постійного перегляду та коригування обраних варіантів бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства.

Отже, розглянуто етапи формування потенціалу розвитку підприємства, які характеризують послідовність робіт, необхідних для переходу від поточного до бажаного стану потенціалу розвитку підприємства.

Порядок реалізації робіт процесу формування потенціалу розвитку підприємства наведено у вигляді блок-схеми (рис. 2).

Блок 1 призначений для введення даних про рівень використання потенціалу підприємства. Послідовність виявлення рівня використання надано у [14]. При цьому можливі такі варіанти: реалізований, нереалізований, бажаний рівні. Потенціал розвитку підприємства характеризується бажаним рівнем, тому, якщо такий рівень виявлено (блок 2), продовжують роботи з формування потенціалу розвитку, якщо не виявлено – завершують роботи.

Після визначення бажаного рівня використання потенціалу підприємства встановлюється ступінь залучення ресурсів та зусиль на поточний момент часу t (блок 3).

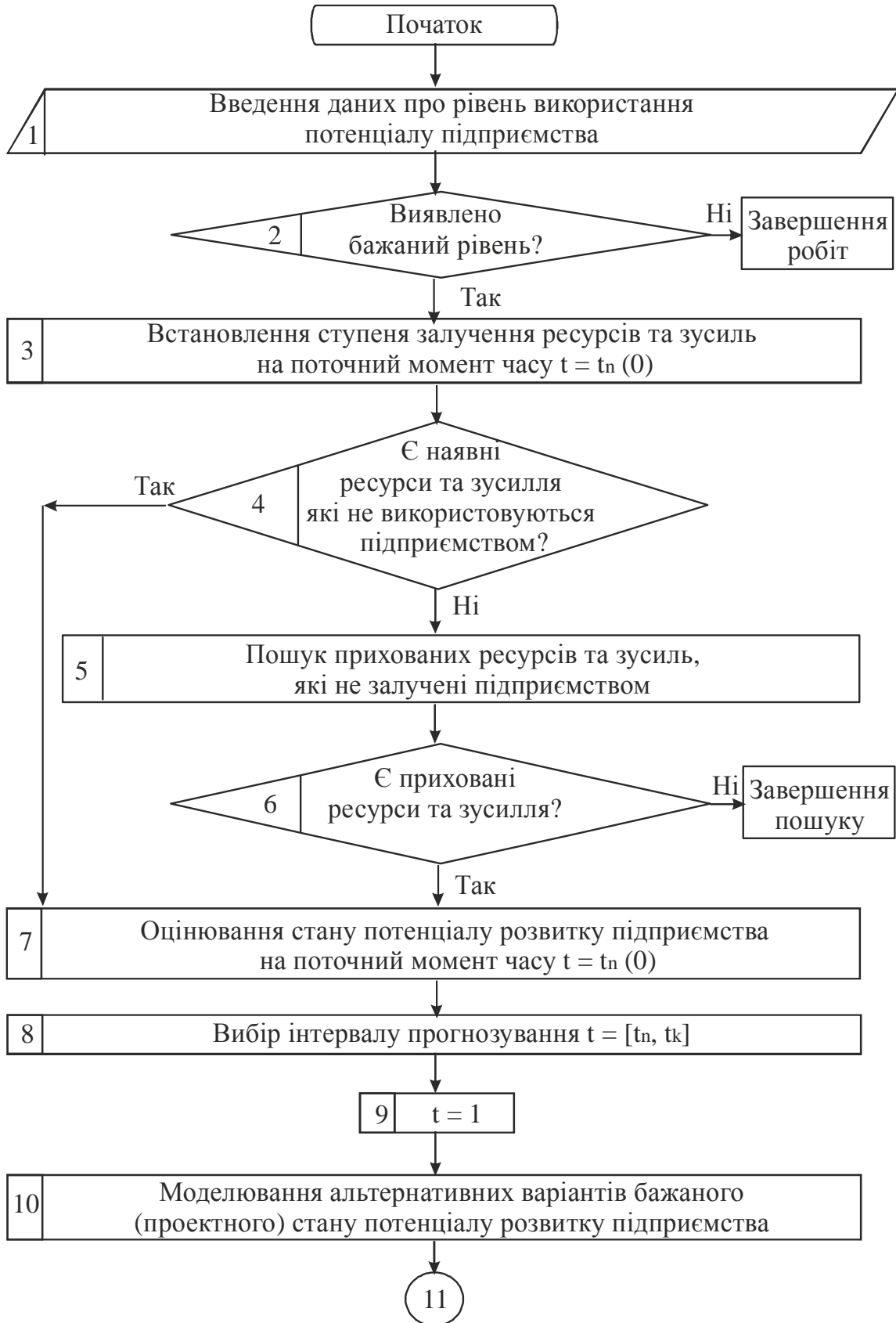

Рис. 2. Блок-схема процесу формування потенціалу розвитку підприємства (початок)

Рис. 2. Блок-схема процесу формування потенціалу розвитку підприємства (закінчення)

Встановлюючи цей ступінь, спочатку слід визначити, чи наявні ресурси та зусилля, які не використовуються підприємством у поточний період часу (блок 4). Наявність таких ресурсів та зусиль дозволяє здійснити оцінювання стану потенціалу розвитку підприємства, а їх відсутність спричиняє пошук прихованих ресурсів та зусиль, які не залучені підприємством у поточний період часу (блок 5).

Далі у блоці 6 перевіряється умова, чи є приховані ресурси та зусилля підприємства. Якщо умова не виконується, це свідчить про припинення робіт щодо формування потенціалу розвитку підприємства. Якщо умова виконується, то слід перейти до блоку 7. В цьому блоці передбачено оцінювання стану потенціалу розвитку підприємства на момент часу t , що відповідає початку інтервалу прогнозування змін ступеня залучення ресурсів та зусиль підприємства.

На наступному етапі (блок 8) необхідно обрати інтервал прогнозування $t = [t_n, t_k]$, на який визначається майбутній нарощуваний стан потенціалу розвитку підприємства.

Засобом обґрунтованого визначення майбутніх характеристик нарощуваного потенціалу розвитку підприємства, взаємозв'язку та обумовленості його елементів, прогнозування можливих результатів є моделювання.

Моделювання є активним цілеспрямованим процесом. Воно дозволяє спроектувати поведінку реальних об'єктів, не застосовуючи натурних експериментів; полягає в дослідженні об'єктів шляхом побудови і вивчення їх моделей. При цьому моделі властиві такі риси: достатньо повна відповідність об'єкту моделювання та притаманність властивості еволюційності; практична корисність як результат необхідного ступеня абстрактності моделі; можливість отримання рішення вчасно, до моменту часу за вимогою; можливість використання обчислювальної техніки при отриманні рішення за допомогою моделі; можливість перевірки у процесі побудови моделі її правильності, адекватності.

Тому далі реалізується цикл встановлення варіантів проектного стану потенціалу розвитку підприємства. Блок 9 починає цей цикл, розглядаючи перший період часу з інтервалу прогнозування $t = 1$. У блоці 10 моделюються альтернативні варіанти бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства.

При цьому нарощування потенціалу розвитку підприємства (блок 11) може здійснюватися за такими напрямками: перерозподіл наявних ресурсів та зусиль шляхом перетворення (блок 11а) або пошук прихованих ресурсів та зусиль шляхом перетворення чи внаслідок саморозвитку (блок 11б).

На наступному етапі (блок 12) здійснюється розрахунок прогностного рівня використання потенціалу розвитку підприємства.

Блоки 13–14 призначені для обчислень протягом усього інтервалу прогнозування. Якщо $t < t_k$, здійснюється перехід до розрахунку прогнозу на наступному періоді прогнозування, у протилежному випадку – до блоку 15 – для зрівняння прогностного рівня із поточним.

Прогнозний рівень повинен бути кращим порівняно з поточним. Якщо ця умова виконується, розробляються способи втілення змодельованих варіантів бажаного потенціалу розвитку підприємства (блок 16). Якщо ж умова не виконується, змодельований варіант підлягає коригуванню.

Рішення щодо втілення розроблених способів формуються за результатами проведення тесту на компліментарність (сумісність) ресурсів (блок 17). Окрім цього, у блоці 18 визначається щільність та характер зв'язку між елементами нарощеного потенціалу розвитку підприємства. Для виявлення взаємозалежності та пропорцій між елементами слід скористатися методом кореляційно-регресійного аналізу.

За умови успішного перетворення та (або) внаслідок саморозвитку прихованих ресурсів і зусиль виникає синергічний ефект, тобто ефект зростання загальної величини потенціалу порівняно з алгебраїчною сумою його елементів. Тому у блоці 19 оцінюється рівень синергічної взаємодії між елементами нарощеного потенціалу розвитку підприємства. Згідно із загальноприйнятою методикою [13] розраховується коефіцієнт синергізму. За наявності синергічного ефекту рівень цього коефіцієнта перевищує одиницю.

Після виявлення зміни стану потенціалу розвитку (блок 20) розробляються та приймаються управлінські рішення щодо підтримки бажаного потенціалу розвитку підприємства (блок 21). У підсумку (блок 22) проектуються управлінські рішення щодо створення нового типу потенціалу підприємства в цілому.

Висновки. Отже, удосконалено процес формування потенціалу розвитку підприємства, який передбачає визначення порядку переходу від поточного до бажаного (проектного) стану потенціалу розвитку підприємства та, на відміну від існуючих, враховує здатність підприємства здійснювати перерозподіл наявних ресурсів і зусиль чи пошук прихованих ресурсів і зусиль шляхом перетворення та (або) внаслідок саморозвитку. Розроблений процес дозволяє здійснити прогнозування змін рівня використання потенціалу розвитку підприємства на обраний період часу. Реалізація такого процесу дає можливість наростити існуючий потенціал, оцінити рівень синергічної взаємодії між елементами нарощеного потенціалу розвитку та створити новий тип потенціалу підприємства.

Література

1. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / Н.С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
2. Потенціал підприємства: формування та використання / Н.В. Касьянова, Д.В. Солоха, В.В. Морева та ін. – Донецьк : Цифрова типографія, 2012. – 260 с.
3. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О.К. Добикіна, В.С. Рижигов, С.В. Касьянюк, М.Є. Кокотько. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
4. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч.-метод. посіб. / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2005. – 216 с.
5. Іванов В.Б. Потенціал підприємства : навч.-метод. посіб. / В.Б. Іванов, О.М. Кохась, С.М. Хмелевський. – К. : Кондор, 2009. – 300 с.
6. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодська, О.О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
7. Балабаниць А.В. Механізм управління маркетинговим потенціалом взаємодії підприємства / А.В. Балабаниць // Вісник ДонНУЕТ: наук. журн. – 2009. – Вип. 4. – С. 65–76.
8. Григор'єва Л.В. Розробка принципів основ формування маркетингового потенціалу підприємства легкої промисловості / Л.В. Григор'єва // Вісник Хмельницького національного університету: зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 4, Т. 1. – С. 57–60.
9. Прокопишин Л.М. Механізм формування та використання управлінського потенціалу на підприємствах машинобудування / Л.М. Прокопишин //

Актуальні проблеми економіки: зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 7. – С. 138–145.

10. Воронкова А.Э. Методологические основы формирования механизма управления конкурентоспособным потенциалом предприятия / А.Э. Воронкова // Вісник Східноукраїнського державного університету: зб. наук. пр. – 2000. – № 4. – С. 33–40.

11. Васильєва Т.А. Концептуальні основи формування системи управління потенціалом інноваційного розвитку підприємства на засадах маркетингу / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Я.М. Кривич // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Вип. 4, Т. 1. – С. 160–171.

12. Балабанова Л.В. Управління маркетинговим потенціалом підприємства : навч. посіб. / Л.В. Балабанова, Р.В. Мажинський. – К. : Професіонал, 2006. – 288 с.

13. Посилкіна О.В. Актуальні аспекти оцінки соціально-економічного потенціалу фармацевтичних підприємств / О.В. Посилкіна, О.А. Яремчук, О.Ю. Горбунова // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2009. – Вип. 1. – С. 39–44.

14. Пипенко І.С. Процес формування потенціалу підприємства / І.С. Пипенко // Економіка транспортного комплексу : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 22. – С. 61–71.

15. Тимощук М.Р. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємств з урахуванням вагомості фінансово-економічних факторів / М.Р. Тимощук // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 20. – С. 241–248.

Рецензент: О. М. Криворучко, докт. екон. наук, проф., ХНАДУ.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2014 р.